

Lina Sandells sange i lyset af *Pietisten*

Flemming Kofod-Svendsen

pastor emeritus, phd., forh. folketingsmedlem og minister

kofodsvendsen@gmail.com

Resumé

Artiklen redegør først for pietismens og herrnhutismens sangbøger med åndelige sange. Derefter tegnes en kort skitse af Lina Sandell (1832-1903) som digter. Det nævnes, at hun er suverænt den svensker, som har digtet flest åndelige sange. Derefter gives en oversigt over udbredelsen af Lina Sandells sange i en række nordiske sangbøger med åndelige sange. Dernæst indeles et repræsentativt antal af Lina Sandells sange i grupper med forskellige temaer. Disse grupperes temaer sammenlignes med Rosenius' artikler i *Pietisten* over tilsvarende temaer. Derudfra drages artiklens konklusion.

Keywords

Pietismens sangbog – herrnhutismens sangbog – forskellige rosenianske vækkelsesbevægelser sangbøger – Lina Sandells sange.

Indledning

Lina Sandell kom med i kredsen omkring Carl Olof Rosenius (1816-1868). Sammen med Amy Moberg udarbejdede Lina Sandell *Teckning af Carl Olof Rosenii lif och verksamhet*, som udkom allerede i 1868, samme år som Rosenius døde. Ud fra Rosenius' artikler i *Pietisten* udarbejdede Lina Sandell sammen med Amy Moberg *Betrakelser för hwar dag i året*, der udkom i 1873.

Artiklens formål

Det er artiklens formål at sammenligne indholdet i Lina Sandells sange med indholdet i *Pietisten*. Min arbejdsmetode vil være ud fra bestemte kriterier at udvælge 70 af Lina Sandells sange. Indholdet i disse sange vil jeg sammenligne med indholdet i Rosenius' artikler i *Pietisten*. Ud fra den sammenligning vil jeg konkludere i hvilken udstrækning og på hvilken måde Lina Sandell er indholdsmæssig og teologisk afhængig af Rosenius.

Svenske salmer og åndelige sange

Siden 1530 er den svenske salmebog udkommet i stadig nye reviderede udgaver. Den svenske salmebog har haft stor betydning for at formidle kristendommen til det svenske folk. Samtidig er der af private organisationer udgivet en række sangbøger med åndelige sange. Da den kirkelig-konservative pietisme i begyndelsen af 1700-tallet fik indgang i Sverige, samledes deltagerne omkring brugen af en sangbog med det usædvanlige navn *Mose och Lamsens Wisor*, der blev trykt første gang i 1717. *Mose och Lamsens Wisor* blev allerede forøget med det nye oplag i 1720 og senere udvidet med et sanghefte udgivet i 1724 under titlen *Evangeliske läro- och bönepsalmer eller andeliga sånger, öfver alla sön-, fäst- och helgedags evangelier, som hela året genom äro brukelige*.

Da herrnhutismen et par årtier senere havde fået indgang i Sverige, samlede de forskellige herrnhutiske grupper sig om den sangbog, som på initiativ af Johan Christoffer Holmberg (d.1743) var blevet udgivet i 1743 under navnet *Sions Sånger*. Den første samling af sange indeholdt 90 sange, men blev allerede to år senere efterfulgt af en anden samling på 130 sange. Da *Sions Sånger* udkom i 1781, indeholdt sangbogen 223 sange. *Sions Nya Sånger* var redigeret af sognepræst i Stockholm Anders Carl Rutström (1721-1772), men blev først efter hans død trykt i 1778 i København. Sangbogen indeholdt 157 sange og fik hurtigt navnet *Rutströms sånger*, idet de 110 sange skulle være forfattet af Rutström. Sangbogen blev udgivet i mange oplag på forskellige forlag på forskellige tidspunkter og fik stor udbredelse ikke alene i herrnhutiske kredse, men også i den senere nyevangelisme. Lina Sandell har digtet og fået publiceret flest åndelige sange i sangbøger udgivet af private organisationer.

Lina Sandell som digter

I og med at Lina Sandell så stærkt betonede, at hun fik sine sange af Gud, og at der måtte ligge en oplevet sandhed i det hun skrev, har hun på den enkleste måde karakteriseret sin digtning. I sine svar til dem, som bad hende om en sang, understregede hun altid: "Hvis jeg får noget – hvis Gud giver

mig noget!" En har sagt: "Som hendes sange har trodset landegrænser, har de trodset aldersgrænser. Som små indsmigrende hjertetyve sniger de sig ind i barnesind og oldingehjerner – uimodståelige i varme og intimitet" (Riiber 1956, 93). De fleste af Lina Sandells sange har deres lille "historie – kendt af Herren", fortæller hun. Men desværre fortæller hun os ikke historierne. I de fleste tilfælde ved vi ikke engang nøjagtigt, hvornår sangene er blevet til. Det eneste, vi ved, er, at hun har skrevet dem efter Guds ledelse eller inspiration. Derfor havde hun heller ikke noget at rose sig af, som hun selv sagde. Lina Sandell oplevede sit forfatterskab som en tjeneste, hun ville være Herrens tjenerinde og intet andet.

Lina Sandell var hele sit liv meget produktiv som sangforfatter, også når tilværelsen var vanskelig, kunne digtningen ofte være god sjælesorg. Hun satte sig ned og skrev en sang og blev selv hjulpet af det. Inspirationen kunne hun få under de mest forskellige forhold, ofte mens hun sad og hørte Ordet blive forkyndt, eller hun selv læste i sin bibel. Særligt greb hun tonen i Rosenius' forkyndelse og omsatte den i digtning. Men hun kunne også få inspiration til en sang, mens hun gik på gaden, eller mens hun udførte en praktisk opgave. Rosenius var den forkynder, hun helst hørte. "I den grad var hun i forståelse med hans ånd, at hun var som en følsom sejsmograf for hans forkyndelse. Og havde vi ikke haft et godt historisk materiale om Rosenius, ville man have kunnet aflæse hovedtrækkene i hans forkyndelse af Lina Sandells sange" (Riiber 1956, 93).

I stille nattetimer, når søvnen ikke ville indfinde sig, kom sangene undertiden helt færdige til hende, så hun ikke behøvede at forandre en eneste strofe. Så gjaldt det om straks at nedskrive dem, for gjorde hun ikke det, kunne de være glemt om morgenen. Derfor havde hun altid tavle og griffel liggende på sit natbord. Hendes sange er præget af kristelig klarhed og erfaring. Den enkle form – hjerteligheden og inderligheden – lokker og drager. Hun har præcis samme evne som Brorson – at blive forstået af alle samfundslag. Man bliver ikke spist af med tomme ord. Man møder hendes stærke, personlige vidnesbyrd om at stole på Gud, følge Jesus og leve sit liv med Jesus i hverdagen.

Da Lina Sandell begyndte sit forfatterskab, tænkte hun slet ikke på, at hendes sange skulle blive så mange og blive værdsat så højt. Hun ville tjene Herren med sin gave uden tanke på, at hun selv skulle tjene på sine sange. Hun tænkte heller ikke på at samle og bevare de sange, hun skrev, og som lidt efter lidt udkom på tryk. Bladredaktører og sangbogsudgivere tog af det rige forråd og tænkte ikke på forfatterinden og hendes rettigheder. I begyndelsen havde hun også selv afvist tanken, at hendes navn eller initialer skulle sættes under hendes sange. I den udstrækning sangene blev udgivet uden forfatteroplysning, var det ikke overraskende, at sangbogsudgiverne opfattede disse sange som almen ejendom.

Men Lina Sandell blev meget skuffet, ja såret, da hun opdagede, at man i flere sammenhænge optog hendes sange og omarbejdede dem efter udgiverens egen opfattelse og teologi. Da striden om Paul Peter Waldenströms (1838-1917) forsoningslære opstod, stillede Lina Sandell sig meget kritisk til hans lære. Hun frygtede, at hendes sange skulle blive omarbejdet i Waldenströms sammenhæng og derefter med et ændret indhold skulle blive udgivet i sangbøger, blade m.m. i Svenska Missionsförbundets sammenhæng. Denne frygt bidrog stærkt til, at Lina Sandell besluttede at samle sine sange og udgive dem i en form og med et indhold, som var i overensstemmelse med hendes egen overbevisning. Lina Sandell gik så i gang med et meget arbejdskrævende projekt, hvor hun også søgte juridisk bistand til at indhente sange fra mange forskellige sammenhænge. De indsamlede sange redigerede hun derefter, så diverse tekstændringer og teksttilføjelser blev fjernet. I dette omfattende redigeringsarbejde foretog Lina Sandell som regel kun mindre sproglige ændringer af sin egen tekst. Resultatet blev, at Lina Sandell samlede sine sange i tre bind. Første bind udkom i 1882 med 212 sange. Andet bind udkom i 1885 med 195 numre, mens tredje bind udkom i 1892 med 243 numre, altså sammenlagt 650 sange på 1053 trykte sider.

Lina Sandells sange i forskellige sangbøger

Da Oscar Ahnfelt i årene 1850-1877 samlede 200 åndelige sange i 12 sanghæfter, medtog han 91 af Lina Sandells originale sange og 15 sange, der formelt var oversættelser, men flere af oversættelserne var ofte så bearbejdede med nye tildigtede vers, at der var tale om en ny sang. Derfor vil jeg i denne artikel skrive sange af Lina Sandell, hvoraf de fleste er originale sange, men nogle få vil være bearbejdede og oversatte sange. I alt var der i Ahnfelts *Andliga Sånger* 106 sange, som Lina Sandell havde det sproglige, teologiske og åndelige ansvar for, så jeg skelner ikke mellem Lina Sandells originale og bearbejdede og oversatte sange.

Evangeliska Fosterlands-Stiftelsens sangbog *Sionstoner* indeholdt i udgaven fra 1925 168 sange af Lina Sandell ud af sangbogens 800 sange.¹ *Sionstoner* fra 1972 indeholdt 81 sange af Lina Sandell ud af sangbogens 700 sange.

Bibeltrogna Vänners *Sångbok* fra 1937 indeholdt 126 sange af Lina Sandell ud af sangbogens 690 sange.

¹ Det havde været ønskværdigt, hvis jeg havde haft flere forskellige udgaver af sangbøgerne til min rådighed, men jeg har måttet nøjes med de sangbøger, jeg har i min private bogsamling.

Bibeltroga Vänners sangbog *Lova Herren* fra 1988 indeholdt 176 sange af Lina Sandell ud af sangbogens 800 sange. Da *Lova Herren* i 2020 udkom i ny udgave, indeholdt den 124 sange af Lina Sandell ud af sangbogens 625 sange.

Den norske *Sangboken Syng for Herren*, udgivet af flere norske missionsorganisationer i 1947, indeholdt 45 sange af Lina Sandell ud af sangbogens 860 sange. I udgaven fra 1964 indeholdt *Sangboken. Syng for Herren* 33 sange af Lina Sandell ud af sangbogens 896 sange. I udgaven fra 2003 indeholdt *Sangboken. Syng for Herren* 39 sange af Lina Sandell ud af sangbogens 924 sange.

Luthersk Missions sangbog *Åndelige Sange og Salmer* fra 1967 indeholdt 90 sange af Lina Sandell ud af sangbogens 620 sange. Da *Åndelige Sange og Salmer* kom i ny udgave i 1993 indeholdt den 101 sange af Lina Sandell ud af sangbogens 665 sange.

Evangelisk Luthersk Missions sangbog *Evangelisk Luthersk Sangbog* fra 1965 indeholdt 137 sange af Lina Sandell ud af sangbogens 624 sange. Evangelisk Luthersk Missions sangbog *Syng for Herren* fra 2001 indeholdt 142 sange af Lina Sandell ud af sangbogens 662 sange.

Evangelisk Luthersk Mission, Kristeligt Forbund for Studerende, Luthersk Mission og Indre Mission udgav i fællesskab i 2013 sangbogen *Sange og salmer*, der indeholdt 88 sange af Lina Sandell ud af sangbogens 772 sange.

I en række officielle nordiske salmebøger er Lina Sandell repræsenteret, ligesom hendes sange findes i mange nordiske frikirkers sangbøger, og fx hendes sang *Tryggare kan ingen vara* står i mange børne- og ungdomssangbøger. Adskillige af hendes sange er oversat til engelsk/amerikansk og til flere andre sprog fx. tysk, ligesom flere missionærer har oversat hendes sange til sprog i den tredje verden.

Karakteristik af de 70 sange – inddelt i kategorier

Ud fra ovennævnte sangbøger har jeg udvalgt 70 sange af Lina Sandell, der har været publiceret i flest sangbøger. Disse sange er udvalgt, så de hver især repræsenterer forskellige sider af indholdet i Lina Sandells sange. Antallet af sange til de enkelte kategorier er valgt efter, hvor mange sange Lina Sandell har digtet til den pågældende kategori. De enkelte kategorier nævnes i det følgende.

5 Lovsange

Jag vill sjunga, evigt sjunga. L.S. 1859.

Lov, pris och tack jag nu vill sjunga. L.S. 1861.

Nu är jag glad och hjärtligt nöjd. L.S. 1861

Jag vet ett namn så dyrt och kärt. F. Whitfield 1855. L.S. 1862.

Dig Herre Gud, är ingen i nåd och kärlek lik. L.S. 1888.

Kommentar: I disse fem lovsange lovpriser og takker Lina Sandell Gud for hans store frelsesplan: at han sendte sin søn til os, at Jesus var villig til at blive fattig for at gøre os rige. I adskillige artikler i *Pietisten* udfolder Rosenius, hvordan den treenige Gud holdt frelsesråd om ved sønnen at frelse den menneskeslægt, der ville vende Gud ryggen. I flere artikler beskriver Rosenius, hvordan Guds frelsesplan forudsiges i Det Gamle Testamente. Derefter skildrer Rosenius, hvordan Jesus gennem sit jordeliv, sin lidelse, død og opstandelse frembragte en frelse til alle mennesker. Denne store frelsesplan og gennemførelsen af den er centrum i Lina Sandells lovsange. "O, så låt mig evigt sjunga, sjunga, Herre, blott om dig".

7 sange om Guds ord og dets brug

Här samlas vi omkring ditt ord. L.S. 1861.

Tack, o Jesu, för det rika bordet. L.S. 1861.

Herre, samla nu oss alla. L.S. 1872.

O, Herre Jesus, var oss nära. L.S. 1874

Ge oss än en stund av nåd, o Jesus. L.S. 1877.

Du bjuder mig, o Jesus, till ditt bord. L.S. 1885.

Jesus, öppna du vårt öra. L.S. 1888.

Kommentar: I disse sange om at høre og bruge Guds ord formidler Lina Sandell et stærkt kald til at leve i Ordet og af Ordet, så Guds ord bliver fundamentet i vore liv og kommer til at præge vore liv. I en af sangene bliver nadveren også inddraget sammen med Ordet. Disse sange er faktisk et ekko af, hvad Rosenius i *Pietisten* skriver om Guds og dets brug. "Gör oss alla för dig stilla". Derudover skriver Rosenius også om nadveren.

7 sange om Forsoningen

Pilgrim, säg mig, var är graven. [Grundtvig 1832: Tag det sorte kors fra graven]. L.S. 1859.

Förlossningen är vunnen i Jesu Kristi blod. L.S. 1861.

O, du ärans Konung. J. Neander 1680. L.S. 1864.

O Jesu kär, Min salighetsklippa. L.S. 1864.

Uppslukad i segern är döden. L.S. 1864.

Min rättfärdighet är Jesus. L.S. 1869.

Jesus för världen givit sitt liv. L.S. 1888.

Kommentar: Sangen " Förlossningen är vunnen i Jesu Kristi blod" er næsten en lille dogmatisk afhandling på vers med helt samme indhold som Rosenius' forsoningsartikler. De andre sange omtaler i glimt Jesu forsoningsdød og sejrige opstandelse påskemorgen. "O, vilken kärlek, underbar, sann! Aldrig har någon älskat som han".

10 sange om At følge/overgive sig til Jesus

Jag har en viktig fråga. L.S. 1863.

Vad anser du om Kristus? L.S. 1864.

Se, öppen står Guds fadersfamn. L.S. 1869.

Vem klappar så sakta...? L.S. 1870.

Har du mod att följa Jesus? L.S. 1871.

Ungdom, som går ut i världen. L.S. 1875.

Kan du öppna ditt hjärta för tidigt för Gud? L.S. 1875.

"Kom nu alla" ljuder orden. L.S. 1876.

Den som har Sonen, den äger livet. L.S. 1876.

Giv din ungdomsdag åt Jesus. L.S. omkr. 1900.

Kommentar: I Rosenius' artikler lyder der aldrig nogen opfordring til at være aktiv i omvendelsen. Han lærer, at troen på den frie vilje er en drøm fra Paradiset. Men han opfordrer til at lytte til Guds ord, til ikke at afvise Guds kald og vende Gud ryggen. Det er alene Gud Helligånd, der omvender og genføder mennesker. Vi møder samme grundholdning i Lina Sandells sange. Hun spørger sjælesørgerisk: Har du mod at følge Jesus? eller opfordrer mildt til at give sin ungdomsdag til Jesus. Men Lina Sandell er altid bevidst om, at det er Helligånden, der bringer os i fællesskab med Jesus. "Så öppna i dag för den vän, som så huld".

10 sange om At stole på Gud

Tryggare kan ingen vara. L.S. omkr. 1850.

Bergen må vika och höjderna falla. L.S. 1850.

O Jesus, ditt namn är ett fäste i nöden. L.S. 1858.

Du ömma fadershjärta. L.S. 1859.

Bred dina vida vingar. L.S. 1860.

Blott en dag, ett ögonblick i sänder. L.S. 1865.

Herrens vägar är beständigt. L.S. 1868.

Jag vet inte vad som skal möta. L.S. 1872.

Låt mig börja med dig, o min Frälsare kär. L.S. 1875.

Låt ditt ansikte oss lysa. L.S. 1886.

Kommentar: At stole på Gud har en bred plads i Lina Sandells sange. Akkurat som Rosenius er hun overbevist om, at vort liv hver eneste dag er i Guds hænder. Som Sandell udtrykker det: "Vad han tar och vad han giver, Samme Fader han förbliver, Och hans mål är blott det ena: Barnets sanna väl allena."

7 sange om *At leve på nåden*

Fattig men dock rik. L.S. 1857.

Min nåd är dig nog. L.S. 1861.

O Jesus, öppna du mitt öga. L.S. 1861.

Nu bort med allt. L.S. 1863.

Är det sant, att Jesus är min broder. L.S. 1863.

Se ej på mig, se ej på mig. L.S. 1864.

Bliv i Jesus, vill du bära frukt. L.S. 1877.

Kommentar: Sammenligner man Rosenius' sang *På nåden i Guds hjärta, Som Jesus bragt oss fram* med de tilsvarende sange hos Lina Sandell, er det slående, hvor de ligner hinanden. Både Rosenius og Sandell vil vise den anfægtede synder bort fra alle egne følelse og forbedringsforsøg og hen på nåden i Guds hjerte. Det afgørende er den ejendom, som Jesus med sit blod købte til os på Golgata kors. "Gud min Broder! Under över under, Större nåd väl aldrig tänkas må!"

11 At leve med Jesus i hverdagen

Jag behöver dig, o Jesus. F. Whitfield 1855. L. S. 1857.

Nu är jag glad och hjärtligt nöjd. L.S. 1861.

Ditt ord, o Jesus, skall bestå. L.S. 1863.

Jag är ej mer min egen. L.S. 1863.

Vid Jesu hjärta där är lugnt. L.S. 1866.

I den stilla aftonstund. L.S. 1866.

Samme Jesus. L.S. 1873.

Som Guds Israel i forna tider. L.S. 1875.

En liten stund med Jesus. A. Greenstreet 1871. L.S. 1879.

Jag kan icke räkna dem alla. L.S. 1880.

Jesus, gör mig liten, ringa. L.S. 1888

Kommentar: När Rosenius skal beskrive, hvordan vi lever med Jesus i hverdagen, skriver han grundigt om helliggørelsen og om formaningsens plads, ligesom han udlægger De Ti Bud. I Lina Sandells sange er det, som om de samme ting bliver sagt og beskrevet mere enkelt og konkret. Men begge er enige om, at man kun kan leve med Jesus i hverdagen, hvis man er født på ny og lever i et ægte afhængighedsforhold af Jesus. "Låt mig ej heller leva Mig själv blott till behag".

5 sange om Mission

O, att den elden kunde brinna. G. Fickert 1812. L.S. 1861.

Till verksamhet för Kristi skull. L.S. 1866.

Tillkomme ditt rike, o Herre vår Gud. L.S. 1870.

Lev för Jesus – inget annat. L.S. 1873.

Gör det lilla du kan. L.S. 1885.

Kommentar. I Sverige var det Peter Fjellstedt (1802-1881), som var den drivende kraft i at udbrede visionen om at drive mission i hedningeverdenen. Selv om både Rosenius og Lina Sandell var enige med Fjellstedt og understøttede hans initiativ og engagement, er det nok mest korrekt at sige, at i spørgsmålet om ydre mission var både Rosenius og Lina Sandell disciple af Fjellstedt. Både Fjellstedt, Rosenius og Lina Sandell var enige og aktive om at formidle det frelsende evangelium til det på mange måder frafaldne svenske folk. "Till verksamhet, till verksamhet! Snart bryter natten in, Och då kan ingen verka mer".

8 sange om Himmellængsel

Till det höga Ser mitt öga. H.A. Brorson 1741. L.S. 1850

Se, vi går uppåt till Jeruslem. L.S. 1862.

Hemma, hemma får vi vila. L.S. 1863.

Jag är en gäst och främling. L.S. 1868.

Vi hastar till vägs. L.S. 1872.

Jag får det allt. L.S. 1873.

Om han kom nu i dag, din Herre och Gud. L.S. 1874.

Jesus, som farit dit upp till Guds himmel. L.S. 1888.

Kommentar: Både Rosenius og Lina Sandell var præget af en stærk himmellængsel. Begge glædede sig til at møde og være sammen med Jesus. Rosenius skrev flere artikler om himlen og begge digtede sange om himlen. "Hemma, hemma får vi vila! Vare det vårt fältrop här".

Konklusion

Når jeg har læst mange sange af Lina Sandell og sammenlignet hendes sange med Rosenius' artikler i *Pietisten*, har jeg siddet med den slående oplevelse: Hvor har Lina Sandell tilegnet sig centrum i Rosenius' teologi og forkyndelse for eksempel angående syndefald, forsoning, retfærdiggørelse, helliggørelse, mission, genkomsten og det evige liv. Derefter har jeg flere gange tænkt: Hvor har Lina Sandell været dygtig til i et enkelt og letforståeligt sprog i sine sange at formidle Bibelens budskab i Rosenius' udlægning.

Bibliografi over Lina Sandell

Lövgren, Oscar. 1965. *Lina Sandell*. Hennes liv och sångdiktning. Stockholm: Gummessons Förlag.

Riiber, Anne-Marie. 1956. *Lina Sandell*. København: Lohse.

Rinman, Joh. 1932. *Lina Sandell*. Hennes samtid och vår. Stockholm: Evangeliska Fosterlands-Stiftelsens Förlag.

Storckenfeldt, Sigrid. 1906. *Lina Berg, född Sandell*. Lefnadsteckning. Stockholm: Evangeliska Fosterlands- Stiftelsens Förlag.

Sundgren, Nils & Gerd Grønvold Saue. 1980. *Blott en dag*. Lina Sandells liv og sanger. Oslo: Aschehoug.

Valen-Sendstad, Astri. 1995. *Lina Sandell*. Et dikterliv til Herrens ære. Oslo: Lunde Forlag.

Walter, Sofie. 2013. *"Det var en plågsam stund, en stund af indre smärta"*. En psykobiografi över Lina Sandells sorgebearbetning mellan åren 1858-1861. Lunds Universitet: Artos.